

Format

The review should generally be between 800 and 1 200 words, and should include as little bibliographic data as possible. When necessary, use page references for quotations in the text of the review and provide complete bibliographic details of the source. The review should begin with a heading that includes all the bibliographic data. The elements of the heading should be arranged in the order presented in the following example:

The early mission in South Africa/Die vroeë sending in Suid-Afrika, 1799-1819. By Karel Schoeman. Pretoria: Protea Book House, 2005, 272 pp., map, chronology, bibl., index. ISBN: 1-9198525-42-8.

Do not indent the first line of the first paragraph, but indent the first line of all successive paragraphs. Use double spacing for the entire review. Add your name and institutional affiliation at the end of the review. Accuracy of content, grammar, spelling, and citations rests with the reviewer, and we encourage you to check these before submission. Reviews may be transmitted electronically as a Word file attachment to an email to the review editor. If you have additional questions, please contact the Book Review Editors.

Good Hope. South Africa and the Netherlands from 1600

(Vantilt Uitgeverij, Rijksmuseum, Amsterdam, 2017, 384 pp. ISBN: 978-94-6004-3130)

Martine Gosselink, Maria Holtrop & Robert Ross

Otto Terblanche
Nelson Mandela Universiteit, Port Elizabeth
otto.terblanche@mandela.ac.za

Die Rijksmuseum het vanaf 17 Februarie tot 21 Mei 2017 die eerste groot tentoonstelling oor die verhouding tussen Suid-Afrika en Nederland aangebied. Die tema van die tentoonstelling was *Goede Hoop. Zuid-Afrika en Nederland vanaf 1600*. Die oorspronklike idee vir die tentoonstelling het gekom van Martine Gosselink, hoof van die afdeling Geskiedenis van die Rijksmuseum. Die tentoonstelling kon in 'n groot behoefte voorsien, omdat die meeste jong Nederlanders maar min van hierdie geskiedenis weet. Daarby was daar in beide Nederland en Suid-Afrika 'n gevoeligheid rondom kolonialisme. In

Nederland is die eie koloniale verlede nog steeds 'n warm debatspunt. In Suid-Afrika het pres. Jacob Zuma Jan van Riebeeck se aankoms aan die Kaap beskou as die begin van al Suid-Afrika se probleme. Daarby is vele standbeelde van koloniale figure verniel of verwyder. Dan was daar die debakel rondom die Wes-Kaapse premier, Helen Zille, se omstrede twiet oor die voordele van kolonialisme.

Die gedeelde verlede van Nederland met Suid-Afrika word uitgebeeld aan die hand van ongeveer 300 historiese voorwerpe, soos skilderye, tekeninge, dokumente, foto's, meubels, aandenkings, gebruiksvorwerpe en argeologiese vondse. 'n Spesiale saal is gewy aan die ontdekkingsreise van Robert Jacob Gordon (1743-1795) na die binneland van Suid-Afrika. Die natuurhistoriese tekeninge en kaarte van Gordon het luister verleen aan die tentoonstelling (LitNet, 17 January 2017 en 3 February 2017).

Die boek, *Good Hope. South Africa and the Netherlands from 1600*, is 'n omvattende en uitgebreide katalogus by die tentoonstelling. Dit maak deel uit van die Rijksmuseum se Landenreeks, 'n reeks publikasies oor die betrekkinge tussen Nederland en die agt lande waarmee Nederland handels- en/of koloniale betrekkinge gehad het: China, Japan, Indonesië, Sri Lanka, Indië, Ghana, Suriname en Suid-Afrika. Die boek is omvangryk. In 21 hoofstukke met 34 intermezzo's vertel 27 verskillende skrywers uit beide lande die gedeelde geskiedenis van Suid-Afrika en Nederland, vanaf die pre-koloniale tyd tot vandag. Die outeurs kom uit 'n heel diverse agtergrond en is spesialiste in literatuur, taal, (kuns)geskiedenis, argeologie, politiek en joernalistiek. Hul beskouings is uiteraard uiteenlopend (LitNet, 28 February 2017).

Die boek *Good Hope* het 'n harde omslag en verskyn in groot formaat. Op die buiteblad is 'n treffende foto van Nelson Mandela wat op 16 Junie 1990 op Leidseplein, Amsterdam geneem is. Die boek is in Nederlands en Engels beskikbaar. Die Afrikaanse skrywer en digter, Breyten Breytenbach, het die vraag gevra waarom die boek nie ook in Afrikaans gepubliseer is nie (LitNet, 4 February 2017).

Die boek is ryklik geïllustreer. Daar is meer as 200 illustrasies (foto's, skilderye en tekeninge). Baie daarvan is in volkleur. Die pragtige illustrasies dra daartoe by om die waarde van die boek aansienlik te verhoog. Trouens, dit is die moeite werd om die boek te besit net ter wille van die illustrasies. Taco Dibbits, hoofdirekteur van die Rijksmuseum, het in die voorwoord die verhouding tussen Suid-Afrika en Nederland beskryf as "there is love and hope ... but

it is also marked by despair and suffering, by exasperation, arguments and conflict". Die boek fokus op daardie aspekte van Suid-Afrika waar die Nederlandse invloed hom deeglik laat geld het: "in its architecture, language, food, song and dance, legal system, religion, geography, structures and connections and, most of all, in its people".

Die bekende Nederlandse skrywer, Adriaan van Dis, het in 'n prikkelende inleiding gewys op die uitgesprokenheid van die Nederlanders: "The Dutch have never been short of an opinion, that's for sure – and it's usually a black or white one". Hy verwys na die "ever finger-pointing Netherlands ... by god weren't we good at pointing out injustices outside our patch".

Van Dis verwys ook na die era van die Suid-Afrikaanse Oorlog en die "Boermania" wat die gewone Nederlanders beetgepak het. Hy wys daarop dat 354 strate in Nederland na die helde van die Suid-Afrikaanse Oorlog vernoem is. Hy trek ook 'n verband tussen verzuiling, die dogmatiese skeiding in lewens- en wêreldbeskoulieke groeperinge binne die Nederlandse samelewing, en die latere beleid van afsonderlike ontwikkeling van die Nasionale Party. In die jare ná 1960 het die Nederlandse bevolking 'n diepe afkeer in apartheid ontwikkel: "Oh, how 'anti' we were". Volgens Van Dis was die anti-apartheidsbeweging "one of the largest solidarity movements the Netherlands has ever known".

Daar is twee hoofstukke wat handel oor pre-koloniale Suid-Afrika rondom 1600. Dit is geskryf deur twee kenners van hierdie era, te wete die Nederlandse historikus, Robert Ross, en Martine Gosselink. Klem is veral gelê op die posisie van die Khoikhoi en hul eerste aanraking met wit mense. Die feit dat die Nederlanders tot die besef gekom het dat hulle die Khoikhoi nie hoef te vrees nie, het die weg voorberei vir die stigting van 'n permanente verversingspos aan die Kaap.

Hoofstukke 4 tot en met 10 handel oor die bewind van die Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) aan die Kaap. Gosselink maak dit baie duidelik dat Jan van Riebeeck geen held was nie: "If we set aside the myths and look at Van Riebeeck as a historical figure, I believe we will see neither a heroic forefather nor a bringer of civilization, but a plodder". Die land wat Van Riebeeck agtergelaat het "was plagued by war, forced migration, slavery and suffering," aldus Gosselink. 'n Aparte hoofstuk handel oor die VOC en die Khoikhoi, terwyl die historikus Hermann Giliomee met insig skryf oor die Vryburgers. Die landelike lewe aan die Kaap kry ook aandag, terwyl Nigel Worden, kenner van slawerny aan die Kaap, slawerny in perspektief plaas.

Marlene Dumas, Suid-Afrikaanse kunstenaar wat in Nederland bly, het 'n gevoelvolle intermezzo geskryf oor die enigmatiese Krotoa-Eva. Heeltemal tereg meld sy dat daar in die Kaap vir Jan en Maria van Riebeeck standbeelde opgerig is, maar nie vir Krotoa nie. Dumas het van haar 'n pragtige skildery gemaak wat op p. 60 verskyn. 'n Besonder interessante hoofstuk handel oor die vroeë Moslem gemeenskap aan die Kaap. Volgens Muhammed Haron van Botswana het Abraham van Batavia reeds in 1653 as 'n slaaf op een van die VOC-skepe aan die Kaap geland. Die meeste van die vroeë Moslems is na die Kaap gebring as politieke bannelinge, bandiete of slawe.

Heel verdienstelik word 'n hele hoofstuk gewy aan kol. Robert Jacob Gordon. Heelwat aandag word bestee aan al sy verkenningstogte na die binne-land. Hy het nie alleen 'n studie gemaak van die flora en fauna nie, maar ook van die San, Khoikhoi en Bantoe tale. Die Rijksmuseum het in 1914 Gordon se visuele materiaal bekom. Dit het bestaan uit 455 waterverf tekeninge en kaarte. Dan Sleight, kenner van die Nederlandse bewind aan die Kaap, het 'n goeie uiteensetting gegee van Gordon en die einde van die VOC-bewind. Dié hoofstuk is van besondere belang, veral vanweë al die pragtige volkleur sketse en tekeninge van Gordon.

Ietwat onverklaarbaar is die feit dat daar feitlik geen melding gemaak is van die Bataafse bewind, 1803-1806, nie. Hierdie bewind was in velerlei opsigte van groot betekenis vir die verdere ontwikkeling van die Kaapkolonie.

Hoofstuk 11 handel oor die Britse bewind aan die Kaap en fasette van die Groot Trek, terwyl hoofstuk 12 die soeklig laat val op Nederland en die Boere republieke in die 19de eeu. Twee insiggewende hoofstukke is gewy aan die Suid-Afrikaanse Oorlog, 1899-1902. Dit is deur twee kenners van die oorlog geskryf, te wete Bill Nasson en Vincent Kuitenbrouwer. Die teks word opgehelder met pragtige illustrasies. Kuitenbrouwer het die kollig laat val op die Pro-Boer propaganda in Nederland – die “Boermania”. Die Nederlandse openbare mening het 'n onderskeid getref tussen “the good Boers and bad British ... with biblical references to David and Goliath.” Aandag word ook geskenk aan die Hollander Korps wat aan die kant van die Boere geveg het. 'n Insiggewende intermezzo handel oor die verhouding tussen koningin Wilhelmina en Paul Kruger.

Gerrit Schutte, historikus en kenner van Nederlands-Suid-Afrikaanse betrekkinge, het 'n belangwekkende hoofstuk geskryf oor Nederlanders se rol in apartheid. Hy het dit onomwonde gestel dat “apartheid is a South African invention ...

Neither the system nor the concept of apartheid were Dutch inventions ...”. Hy het verwys na die Vrije Universiteit te Amsterdam wat in 1880 deur die ortodokse Calvinis Abraham Kuyper gestig is. Kuyper se opvatting van “soevereiniteit in eigen kring” en Christelike Nasionalisme is deur Afrikaner intellektueles aangepas by hul eie situasie in Suid-Afrika. Dit kan egter nie met apartheid, soos toegepas in Suid-Afrika, in verband gebring word nie.

Eusebius McKaiser, politieke ontleder, het ’n subjektiewe hoofstuk oor kolonialisme en apartheid geskryf. Heel tereg wys hy daarop dat “apartheid was a logical consequence of colonialism”. ’n Intermezzo handel oor Hendrik Verwoerd, “argitek” van apartheid, wat op 8 September 1901 in Amsterdam gebore is. Daar is ook ’n afskrif van sy geboortesertifikaat. Barbara Henkes, historikus van die Universiteit van Groningen, het ’n interessante hoofstuk geskryf oor die meer resente betrekkinge tussen die Nederlanders en Suid-Afrika. Die kollig het onder meer geval op Nederlandse immigrasie na Suid-Afrika. In die tydperk 1945 tot 1960 het 31,660 Nederlanders hul in Suid-Afrika kom vestig. Sy skryf ook onderhoudend oor die 300-jarige Van Riebeeck fees in Kaapstad in 1952 en oor koningin Juliana se kritiese houding teenoor apartheid.

Roeland Muskens het sy doktorsale proefskrif geskryf oor die Nederlandse anti-apartheidsbeweging, 1960-1990. In sy gesaghebbende hoofstuk oor hierdie onderwerp beskryf hy die Nederlandse anti-apartheidsbeweging as “one of the most important social movements in Dutch post-war history. The Dutch movement was – certainly in relative terms – the largest in the world”. ’n Interessante hoofstuk handel ook oor die Nederlandse spore in Suid-Afrikaanse kuns. Aandag word veral gewy aan Frans Oerder, Anton van Wouw en Jacob Hendrik Pierneef.

Die Suid-Afrikaanse skrywer en letterkundige, Ena Jansen, wat jare reeds in Amsterdam bly, het ’n prikkelende hoofstuk geskryf oor Afrikaans, ’n taal in beweging. Volgens haar is Afrikaans “a contentious language with a complicated history”. Dit is ook “the only language of the Germanic family that originated outside of Europe and that is spoken primarily in Africa”. Afrikaans is die taal wat die derde meeste in Suid-Afrika gepraat word. Sy meld dat 60 persent van die byna sewe miljoen Afrikaanssprekendes nie-wit is. Volgens Jansen is Afrikaans “vibrant and alive”. Net jammer dat sy niks sê oor die posisie van Afrikaans in Nederland nie. Dit is ’n besliste leemte in haar hoofstuk.

Die slotbeskouing van die boek is geskryf deur Mamokgethi Setati Phakeng van die Universiteit van Kaapstad. Sy het die hoop uitgespreek dat die boek *Good Hope* “is the start of a new way of representing the ties between the Netherlands and South Africa ... (and that) we can look forward to tracing South African tracks in Dutch culture, political economy and science”. Sy meld dat baie van die bydraes in die boek gefokus het op die impak van Nederland op Suid-Afrika. Sy sou graag wou sien dat daar meer aandag geskenk word aan Suid-Afrikaanse invloed op Nederland.

Good Hope is ’n baie besondere boek, veral omdat dit die geskiedenis lewendig en aanskoulik voorstel. Aan die einde van die boek is daar 20 bladsye inligting oor endnote, ’n uitgebreide bronnelys, ook wat al die illustrasies betref. Bondige inligting oor al die outeurs word ook verskaf. Die boek word van harte aanbeveel vir almal wat in Nederlands-Suid-Afrikaanse betrekkinge belangstel.

Iron in the soul: The leaders of the official parliamentary opposition in South Africa, 1910-1993

(Pretoria, Protea Book House, 2017, 224 pp. ISBN 978-1-4853-0550-7)

FA Mouton

Charmaine T Hlongwane

North-West University

charmaine.hlongwane@nwu.ac.za

FA Mouton is a renowned historian who has written extensively about South African political history and Afrikaner nationalism. In his recent book *Iron in the soul: Leaders of the official parliamentary opposition in South Africa*, he analyses the careers of official opposition leaders in the South African parliament between 1910 and 1993. The book is a group biography which investigates leaders of the political parliamentary opposition and it evaluates their contributions to the shaping of the South African history. Mouton brought into life those who did not become prime minister or president of South Africa in 1910-1993. The group biography is about eight leaders of the opposition in parliament; Sir Leander Starr Jameson, 1910-1912, Sir Thomas Smartt, 1912-1920, JGN Strauss, 1950-1956, Sir De Villiers Graaff, 1956-1977, Radclyffe Cadman, 1977 (June –November), Colin Eglin, 1977-1979